

ban közös magyar statisztikai nyelv-, illetve szóhasználat kialakítása

A második szintről jóval kevesebb szó esett, úgy tűnt, hogy e téren nagy a bizonytalanság. Éppen ez a bizonytalanság eredményezett egy olyan furcsa helyzetet, amelyről több intézmény képviselői beszámoltak. Eszerint a különböző tárgyak és az oktatók egzisztenciáját úgy látják leginkább biztosítva, ha mindent és mindenkit megpróbálnak az első szintbe bezsűfölni. Ennek következménye könnyen lehet a B-szintű tematikák túlszűfolttsága, az M-szintű tárgyak kiürülése. Emellett ugyanennek következtében előfordulhat, hogy a felső ágakra már az oktatói kapacitás is szükségessé válik. Ezen a szinten – bár még a (majdnem) közös tankönyv ötlete is felmerült (nyilván a szintek közti elosztás higgadtabb és jóval racionálisabb megszervezése esetén) – az egyetlen valamelyest konszenzusképes véleménynek azt lehet tekinteni, hogy törekedni kell arra, hogy e szint szervesen épüljön a B-szintű ismeretekre, ugyanakkor az itt szerezhető statisztikai ismeretanyag minél inkább integrálódjék az adott szakterületbe.

A PhD-szintről gyakorlatilag nem esett szó, viszont egy hozzászóló felvetette, hogy mindezek a kérdések sajátosan merülnek fel a levelező- és távoktatásban, jóllehet ezen oktatási formák hallgatóinak száma egyáltalán nem elhanyagolható, és oktatásuk, de főként tananyaggal és segédletekkel való ellátásuk nem kis probléma. Ugyancsak felmerült a felsőfokú szakképzést adó tanfolyamok kérdése, az, hogy ez hogyan illeszthető be egy egységesedő rendszerbe.

A vitát követően a levezető elnök az alábbiakban foglalta össze az elhangzottakat és a teendőket.

– Mindenek előtt tudni kellene, hogy hol, mit oktatnak a területünkön, ezért erre vonatkozóan egy átfogó felmérést kezdeményez.

– Ezzel egyidőben létre kell hozni egy közös, és mindenki által hozzáférhető adatbázist, amely elsősorban az oktatott tárgyak tematikájára terjed ki. (Ehhez jó alapot nyújthatnának az új képzési rendszer szakindítási anyagai.) Ezzel kapcsolatban valaki megjegyezte, hogy az oktatásra kerülő könyvek címét (esetleg tartalomjegyzékét) is mellékeljük, valamint azt is, hogy hol lehet azokat beszerezni.

– Továbbra is nyitott kérdés az, hogy legyen-e valamilyen minimumkövetelmény az oktatás alsó fokán; erről további eszmecsere szükséges.

– Ugyancsak nem lezárt kérdés a közös könyv ügye, bár a jelen vita alapján inkább valamiféle jól áttekinthető könyvkínálat létrehozására kellene törekedni.

– A gyakorlati teendőket (adatgyűjtés megszervezése, tematikák összegyűjtése és hozzáférhetővé tétele) az MST, az MTA Statisztikai Bizottságának Oktatási Albizottsága és a KSH Oktatási osztálya fogja végezni.

Bár nem tartozott szorosan ehhez üléshez, de a levezető elnök bejelentette, hogy az Oktatási Albizottság következő ülésén a Felsőoktatási Törvény tervezetét szándékoznak megtárgyalni, és erre az ülésre – fontossága miatt – a mostani oktatási fórum résztvevői meghívót kapnak.

Az ülés végén a KSH Könyvtár és Dokumentáció képviselője kért szót, és röviden bemutatta az ország legnagyobb szakgyűjteményét. Felhívta a figyelmet a könyvtár on-line szolgáltatásaira és mindazokra a lehetőségekre, amelyeket a statisztika oktatói felhasználhatnak. Mondanivalóját illusztráló, a könyvtár tevékenységét ismertető kiadványt osztott szét a résztvevők közt.

A vitaülést követően az MST elnöksége bizottságot alakított, amelynek feladata lesz az esetleges 8. szakosztály megalakításának előkészítése. A bizottság tagjai: *Kerekgyártó Györgyné*, egyetemi tanár, *Sándorné Kriszt Éva*, tanszékvezető főiskolai tanár és *Novák Zoltán*, a KSH Baranya Megyei Igazgatóság ny. igazgatója.

H. L.

BESZÁMOLÓ A XLI. STATISZTIKATÖRTÉNETI VÁNDORÜLÉSRŐL

A Magyar Statisztikai Társaság Statisztikatörténeti Szakosztálya 2004. szeptember 16–17-én, Dobogókőn tartotta negyvenegyedik vándorülését. A jól előkészített és festői környezetben megtartott másfél napos konferencián a korábbi években megszokott hagyományok folytatódtak: alkotó légkörben a témák széles választéka szerepelt az ülések napirendjén.

A nyitóülésen, valamint a három munkautalásán 14 előadás hangzott el, melyek során a hely-, a népességtörténet, a társadalom- és gazdaságstatisztika-történet egy-egy ritkaságszámba menő témakörét

dolgozták fel az előadók. Megismerkedhettünk a hazai statisztikai tudomány és szolgálat néhány egykori jeles képviselőinek egyéniségével, munkásságával. Az előadások többségét kérdések és hozzászólások követték, mélyítve és színesebbé téve az ott elhangzottakat.

Az előző évek hagyományait idézte a 16-ai előadások után szervezett kulturális program, a kora estébe nyúló kirándulás során az esztergomi bazilikában orgonahangversenyt hallgathattunk meg, az Érseki Levéltár, valamint a Vármúzeum megtekintése pedig különös élményt jelentett.

A nyitólésre szeptember 16-án délelőtt került sor, melyen *dr. Laczka Éva* PhD, a Magyar Statisztikai Társaság főtítkára, a KSH főosztályvezetője elnökölt. Köszöntötte a résztvevőket, bevezetőjében a konferencia mottójául a dunaszerdahelyi születésű nagy földrajztudós, orientalista, *Vámbéry Ármin* egyik gondolatát választotta, nevezetesen „Azon nemzetnek, ki múltját ismerni és megbecsülni nem akarja, a jövőre érdeme nincsen, és jövője nem is lesz.” Ezt követően a vándorülésen megjelenteket *Láposi Elza*, a Komárom-Esztergom megyei közgyűlés alelnöke üdvözölte. Kifejtette, hogy a statisztika nem látványos tudomány, a jó statisztika mégis egzaktítja teszi a gazdaságban és a társadalomban zajló változásokat, s a tényekkel szembesíti a felhasználókat. A régiók jövőjében az statisztikai igazgatóság adatai, elemzései nélkülözhetetlenek, az eddigi tevékenységükért pedig köszönetet mondott.

A nyitólés első előadását *Szabó Sóki Andrea*, a Vág-Duna-Ipoly Európai Fejlesztési Kht. ügyvezetője „A visegrádi országok euróregióinak együttműködése” címmel tartotta. A közép-európai kapcsolatok fontosságát már az 1335-ös nevezetes háromkirálytalálkozó rögzítette. A „visegrádi gondolat” a közös sors, tágabb értelemben a közös érdekek felismerésén és védelmén nyugszik. 1991-ben a lengyel, a cseh-szlovák és a magyar miniszterelnök Együttműködési Nyilatkozatban foglalták össze a három ország közös politikai és gazdasági törekvéseit, a Varsói Szerződés és a KGST felszámolására irányuló politikájukat. Fő célkitűzés a teljes jogú NATO-tagság és az Európai Unióhoz történő csatlakozás volt. A Nemzetközi Visegrádi Alapot 2000-ben hozták létre a kapcsolatok elmélyítésére.

Az előadó szólt arról, hogy a közös munkák során felsejlik egy új Európa-kép, az autonóm régiók szorosan együttműködő hálózatával. Az euróregió behatárolt földrajzi területet jelöl, két vagy több ország adott területét foglalva magában, a határ menti térségek fejlesztése érdekében. Nem nemzetek feletti és nem jogi szervezet, hanem határokon átvelő gazdasági, szociális, kulturális és környezetvédelmi együttműködés, és elsősorban stabilizáló, kiegyenlítő szerepe van. Az euróregiókon belül a Vág-Duna-Ipoly Euróregió 1999 júliusában négy magyarországi megye és a szlovákiai Nyitra kerület részvételével alakult meg. 2004 májusában Esztergomban létesült a Visegrádi Országok Euróregióinak Konzultatív Tanácsa. Az előadó kiemelte az emberi tényezők szerepét, idézve *Jean Monnet* megállapítását, mely szerint „rátermet emberek nélkül semmi sem lehetséges, intézmények nélkül semmi sem tartós”.

Előadásához szervesen kapcsolódott *Tóthné Benkő Mária*nak, a KSH Komárom-Esztergom Me-

gyei Igazgatósága igazgatójának „A Vág-Duna-Ipoly Euróregió főbb jellemzői”-ről szóló előadása. Az euróregió 24 ezer négyzetkilométerén 2,9 millióan élnek. Ezen belül a terület 26, a népesség 24 százaléka Szlovákiában található. Településszerkezete változatos, a népesség több mint fele város lakó. A korösszetételt vizsgálva, a lassú előregedési folyamat ezt az euróregiót is jellemzi, az átlagéletkor 2002-ben 40,2 év volt. A természetes fogyást ellensúlyozza a migrációs folyamatok pozitív egyenlege. Kiemelkedően magas Nyitra kerület 23,8 százalékos munkanélküliségi rátája, a foglalkoztatási gondok enyhítésében feltehetőleg a magyarországi munkavállalási lehetőségek is szerepet kapnak. Ugyanakkor e kerület a szlovák mezőgazdaság „Mekkája”. Az előadás az adatok tükrében érintette a főbb gazdasági ágazatok helyzetét, fejlődését. Az euróregió területén jelentős üdülőkörzetek is találhatóak. Az előadást grafikonok és táblázatok tették még szemléletesebbé.

Csombor Erzsébet, a Komárom-Esztergom Megyei Levéltár igazgatója „Helytörténeti előadás Esztergomról” címmel kifejtette, hogy a tájon uralkodó, bazilikájáról híres Esztergom kedvező fekvése miatt már az őskőkortól lakott hely. A rómaiak Solvának nevezték az itt létesített erőddel megerősített települést. A honfoglaló magyarok a 900. év végére szállták meg véglegesen ezt a területet, és a krónikák, az oklevelek tanúsága szerint Géza fejedelem uralkodása idején alakult ki itt a fejedelmi udvar. A források ugyancsak Esztergomot mondják Géza fia, I. István szülővárosának. A Várhegyre a X–XI. században épült kővár és palota adott otthont a magyar királyoknak, udvaroncoknak és vendégeiknek. Itt épült fel az egyházi központ is. A középkori Magyarország a XIX. században felújított legszebb és legnagyobb bazilikáját csodálhatták meg az idelátogatók, amit Szent Adalbert tiszteletére szenteltek, és a kortársak Széptemplomnak hívták.

Az egyházi központ virágzásának a török támadás és uralom vetett véget. A török uralom alóli 1683-as felszabadulás után 4 település alakult ki: Esztergom szabad királyi város, Víziváros, Szentgyörgymező, Szenttamás. A négy település 1895-ben egyesült, de sem külön-külön, sem együtt nem érték már el azt a fejlődési szintet, mint a középkori Esztergom.

Esztergom vármegye a XVII. század végén kötött vissza a központjának számító városba. A primás-érsek udvara azonban csak *Rudnay Sándor* idején, 1820-ban tért vissza Esztergomba. Ezt követően nagy építkezések kezdődtek a városban, felépült Közép-Európa egyik legnagyobb bazilikája, klasszicista stílusú egyházi épületek sora létesült. A

XIX. században kialakult a település iskolaváros jellege, amely máig meghatározó. A Dunakanyar kapuja ma idegenforgalmi központ, nemzeti zarándokhely, ahová szeretettel várják a látogatókat – mondotta zárásképpen az előadó.

A nyitóulést *Besey László*, a Besey Építőipari Mérnöki Kft. ügyvezetőjének „A Mária Valéria híd története” című előadása zárta. Gondolatainak felvázolását azzal kezdte, hogy bár ő statikus, néha mégis előfordul, hogy összetévesztik a statisztikusokkal. Az első írásos említések a római korból, 170-ből valók. Azóta számos állandó rév és hadihíd építésének és romlásának volt tanúja ez a táj. A török hódoltság idején, 1585-ben hajóhidat, majd 1663-ban cölöphidat épült. 1762 és 1842 között egy érdekes lelemény, ún. repülőhid szolgálta az átkelést. 1842-ben állandó hajóhidat építettek, a mai pontonhíd őseit, hogy az ökrös szekeret elbírja. A XIX. század utolsó évtizedében vashíd építésére került sor. A hidépítés akkori történetét a városi polgárok torzsalkodása kísérte, mondván, a hídra vezető út menti telkek értéke a hidépítés hírére megnőtt, és voltak „hoppnmaradtok”. Az első világháborúban kisebb sérülést szenvedett el a híd, majd 1927-ben megtörtént a helyreállítás. A második világháborút követő évtizedekben a hidat a népnyelv Csonka hídként nevezte. A kilencvenes években megkezdődött a híd helyreállítása, megjelent az üzleti érdekeltség. Felavatásának napján, 2001. október 11-én nagy népünnepélyt rendeztek. Csak azt nem tudta senki, hogy a mai híd tervezője *Mátyási László* volt.

A délutáni munkaülésem *Tóthné Benkő Mária* igazgató elnökölt. Az első előadást *dr. Faragó Tamás*, a szociológia tudomány doktora, a MST Statisztikatörténeti Szakosztályának elnöke tartotta „Emlékezés Perjés Gézára” címmel. *Perjés Géza* 1962 és 1983 között volt a KSH, ezen belül a Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat Történeti Statisztikai Kutatócsoportjának munkatársa. Húsz év alatt a Statisztikatörténeti Szakosztály vándorúlésein összesen tíz előadást tartott. Noha szakmája szerint katona volt, de igazi kutatóegyenység lett, kivételes szellem, akinek érdeklődésében a fő vonalat jelentő hadtörténet mellett jelentős szerepet játszottak a történeti statisztikai (főként agrártörténeti témájú) vizsgálatok is. Úttörője volt a történetesek között a kvantitatív történetírási irányzat, valamint a számítógépes történeti elemzés elterjesztésének. Problémaérzékenységével, újszerű látásmódjával, varázslatos egyéniségével nagy hatást gyakorolt a környezetére.

A munkaülés következő előadását *Kalmár Ella*, Budapest Főváros Levéltárának főlevéltárosa, *Körösy József (1844–1906)* címmel tartotta. Az elő-

adás nem vállalkozhatott a szinte „polihisztori” életút akárcsak vázlatos bemutatására sem; így *Körösy* élete, munkássága legfontosabb momentumainak kronológiába szedése mellett elsősorban az iskolai, oktatási statisztikai munkásságával, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó iskolaszéki tagságával, működésével foglalkozott.

A Pesten 1844. április 20-án született *Hajduska József*re, az 1860-as évek második felében ígéretes és munkás pálya várt: 1869. december 2-án – ekkorra nevét már *Körösi*-re változtatta – kinevezték Pest város statisztikai hivatalának vezetőjévé. A Fővárosi Statisztikai Hivatal megszervezése és méltán elismert színvonalú munkásságának megalapozása az ő nevéhez kötődik. Jeles tagja volt a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek (ISI) és utólrhetetlenek az érdemei a halálózasi statisztikában éppúgy, mint az építési statisztika megalapozásában. Az 1870-es népszámlálás lebonyolítása és feldolgozása az első jelentős feladata, az adatok publikálásával indul meg a (Fővárosi) Statisztikai Közlemények sorozata. 1879-ben, 35 évesen az Akadémia levelező tagjává választják (1903-tól rendes tag), s megkapja a *Ferenc József*-rendet. 1882-től tanít a budapesti egyetemen, 1896-ban a kolozsvári egyetem díszdoktora lesz; ebben az évben kap nemességet címerrel, előnévvel: *szántói Körösy József* (ekkortól írja y-nal a nevét). Az oktatási statisztika terén kifejtett működése is maradandó. A Statisztikai Közlemények 9. kötetével indul meg a részletes oktatási statisztikák sora. Ez a kötet még Pest város iskoláiról szól, majd az évek során fokozatosan valamennyi tanintézetre kiterjed az adatok gyűjtése. A kötetek nagyon alapos, sokoldalú szakmai tudásról tanúskodnak. Egyre bővülő szerkezetükben is összevethető a táblázatok, s ezek mellé elemzések, táblákba nem „gyömöszölhető” észrevételek, javaslatok is bekerülnek. A KSH Könyvtár Kézirattárában megtalálható az iskolaszék töredékes iratanyaga. *Körösit* 1872-ben választják taggá, aki azonnal indítványozza az iskolakötelesek összeírását. 1880-ban e minőségében bírálja meg a községi népiskolák 4. osztályosainak 1879-ben kiadott földrajztankönyvét, melyet *Lakits Vendel* és *Neiger Sándor* szerkesztett. Az előadás végén idézett mondat nemcsak *Körösy* élvezetes stílusáról, hanem mindenre kiterjedő figyelméről, alaposágáról, a közjó érdekeit hiven szolgáló szándékáról is tanúskodik. „Annál leverőbben hat aztán az olvasóra, ha azt tapasztalja, hogy mintakönyv helyett fércművel van dolga, hogy a gyermekeknek nem a lehető legjobb, hanem a lehető legsilányabb művet adtak a kezébe és hogy a szerzők – bár lehet, hogy máskülönben érdemes tanfőfiak – alapos szakismeret nélkül hozzá fogtak egy ifjúsági tankönyv megírásához és

annak folytán hamis, valótlan, sőt neveléses állításokkal is megmérgezték mindazon ezerre menő fiatalok eszmekörét, kik az elemi iskola után már nem folytatják tanulmányaikat, és így egész életükre csak azon és csak olyan ismereteket visznek magukkal, milyeneket a népiskolában szerezhettek!”

A munkaülés *dr. Lakatos Miklósnak*, a KSH Népszámlálási főosztály főosztályvezetőjének, a Szakosztály titkárnak, és *dr. Heinz Ervinnek*, a KSH ny. szakfőtanácsosának közösen készített, „Vargha Gyula költő és hivatalnok (75 éve halt meg Vargha Gyula, a KSH volt elnöke)” című előadásával zárult. E tudós és művész elmének hivatalnoki karrierje mindvégig felfelé ívelt. 1872-ben lépett a Hivatal szolgálatába. 1892-től az MTA-nak levelező, 1907-től pedig a rendes tagja. 1901-től a hivatal igazgatója, s a Nemzetközi Statisztikai Intézet rendes tagja lett, 1914-ig, amikor kereskedelmi államtitkárrá nevezték ki. Székfoglaló előadásának címe: „A magyarság szerepe Magyarország gazdasági és kulturális fejlődésében” volt. Számos hivatali kiadványt szerkesztett, illetve az elemzését írta. Tudományos művei közül kiemelésre kívánczok: Magyarország statisztikája, II. kötet, Magyarország pénzügyei, A magyarság fél-évszázados fejlődéséről, A magyar birodalom vázlatos ismertetése stb. Irodalmi karrierjét a Kisfaludy Társaságban betöltött tisztségei és pályadíjai fémjelzik. Űde színlátja volt a vándorülésnek, amikor koldogánk, *Czege Attila*, Vargha Gyula dédunokája életműrészletekkel, dédapjának versidézeteivel egészítetett ki az elhangzottakat.

A második munkaülésen, szeptember 17-én *dr. Faragó Tamás*, a szociológiai tudományok doktora, a szakosztály elnöke vezette a konferenciát. Az első előadó *Hegedűs András* volt, az Esztergomi Primási és Főkáptalani Levéltár igazgatója. Előadását „Egyháztörténet és statisztika” címmel tartotta. Az egyháztörténelem, mint az előadó vázolta, olyan teológiai tudomány, amely az egyháznak mint teológiai és üdv-történeti realitásnak történetét a hit alapján állva, a történelemtudomány kritikai módszereivel és tárgyilagosságával kutatja, dolgozza föl, és rendszerbe foglalva mutatja be. Mindebből következik, hogy vizsgálati módszereinél is a történelem segéd- és rokontudományait, így a statisztikát is használja. Ugyanakkor a statisztika is használja az egyháztörténelmet, különösen annak forrásait. E két tudománynak a kapcsolódása tehát leginkább a források tekintetében figyelhető meg. Példa erre az első magyar nyelvű leíró statisztika, amely az Esztergomi Érsekség birtokain fekvő települések 1736–39-ből származó leírása.

Mivel számos forrás mind az egyháztörténelmi, mind a statisztikai kutatások számára fontos, ezért azokat az elsősorban egyházi levéltárakban fellel-

tő forráscsoportokat tekintette át az előadó, amelyek két tudományterület kapcsolódását mutatják.

Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek (*visitatioes canonicae*) anyaga – a tridenti zsinat előírásainak megfelelően – nagyon gazdag: a szorosan vett egyháztörténelmen túl fontos forrásai a művészettörténetnek, a gazdaság- és művelődéstörténetnek, a helytörténetnek, a néprajznak, végül, de nem utolsósorban, a statisztikának is. Sok esetben megadják a lakosok számát, valamint feltüntetik a község vallási megoszlását, sőt olykor az összes családokat gyermekeikkel együtt (így például az 1745-ös *Padányi Biró Márton*-féle veszprémi egyházmegyei vizitációkban). Beszélnek a népről és szokásairól, erkölcséről, nemzetiségéről. Bár a vizitációk részletessége függ a korszaktól és a vizitációt végző személyétől, történeti statisztikai szempontból is értékes forrásokról van szó, melyet *Dávid Zoltán* „A családok nagysága és összetétele a veszprémi püspökség területén 1747–1748” című műve is megemlíti.

A lélekösszeírások (*conscriptioes animarum*) az egyházlátogatási jegyzőkönyveknél nemcsak névtudományi, hanem történeti-demográfiai szempontból is értékesebbek, elsősorban azért, mert az összeíró papok a nem katolikusokat is számba vették, másodsorban mert a lakosságról többségük jóval több információt közölt ezekben az 1745 és 1771 között készült lajstromokban. Ezek az összeírások nem általánosak az egyházi levéltárakban, csupán néhányban találhatók meg, így Veszprémben, Székesfehérváron és Szombathelyen. Az anyag nagyon értékes, hiszen a Dunántúl körülbelül felének minden településéről őrzi a lakosok teljes névsorát, életkoruknak, státusuknak feltüntetésével. Ezt a gazdag forrásbázist *Ördög Ferenc* hasznosította publikációiban, melyek közül ki kell emelnünk azt a négykötetes művet, amely Zala megye népességösszeírásait tartalmazza, benne 309 település 220 ezer nevével. Ez tehát elsődleges forrása a történeti demográfiának, néprajznak, névtannak, településtörténetnek.

Bár a Primási Levéltár őrzi az ország legnagyobb vizitációs gyűjteményét, a veszprémi lélekösszeírásokhoz hasonló kimutatás az esztergomi érsekségről nem készült. Ugyanakkor egyedülálló fondja az ún. *Commissio Ecclesiastica*, vagyis annak a II. József által létrehozott egyházi bizottságnak az iratanyaga, amely nagyszámú összeírást és kimutatást őríz. Így például itt található az 1780-as évek egész országot érintő *Regulatio Parochiarum* (plébaniarendezésének) kimutatásai vagy a kolduló rendek, az eltörölt kolostorok, a tanulmányi alap tőkéinek összeírásai. Érdekes például, hogy az egyetemre és középiskolákra fordított kiadások között megtalálhatjuk a tanárok névsorát is.

A következő előadást *dr. Kövér György*, egyetemi docens (ELTE) „A Monarchia közös érdekű ügyei” címmel tartotta. Kifejtette: ez egy létező fogalom, még ha a vonatkozó törvények (magyar és osztrák) nem egyformán használják is. Az Osztrák-Magyar Monarchiát jól működő konstrukcióként jellemezhetjük. A működés során voltak közös ügyek, valamint közös érdekű ügyek, ez utóbbiban viszont teljesen másfajta szabályozás működött, s ez számos válság forrása volt. A kiegyezést is egy ilyen törvénycsomag erősítette meg. A törvények nem voltak egységesek, és nem voltak konzisztensek egymással. Az osztrák törvények esetenként nem tartalmazták a magyarországi megfelelőt, illetve ez fordítva is igaz volt. Ami a pénzügyeket illeti, az osztrákok elsősorban nemzetközi kölcsönöket vettek fel, míg a magyarok ausztriai hitelekért folyamadtak.

A munkaülés harmadik előadását *dr. Gyöngyösi István*, címzetes egyetemi docens (SZIE), a KSH Tájékoztatási főosztályának vezető-főtanácsosa „Az én Palócföldem” címmel tartotta. A Palócföld a néprajzi szakirodalom szerint fiktív tájfogalom, a palóc elnevezés — lengyel gyökerekre utalva — a szláv nyelvekben „mezei nép”-et jelent. Egy ezeréves népcsoportot illetően számottevő az ismeret- és tudáshiány, e téren a történészek valamit „megspóroltak”. Palócföldön a történelmi helyek mellett (Szécsény, Romhány, Drégelypalánk stb.) az ipolytarnóci ősmaradványokhoz, az „ősvilági Pompei”-be, az ősszeurópai természeti örökség részéhez; s a hollóközi ófaluhoz, a népművészet fellegrárába, a világörökség szép ősi világába látogathatunk. *Szentgyörgyi Albert* gyermekkorának legszebb éveit a szandavárjai Kisképusztán töltötte. Madách és Mikszáth földjének máig ható relatív megmaradását az előadó kutatásai szerint hat tényező biztosította: rejtőzködésük, kiváltságnélküliségük, szegénységük, családszerkezetük, vallásosságuk s nyelvük, szokásaik, identitásuk. Az előadó hangsúlyozta, a számára megbecsülést, szeretetet és ihletet adó táj tanít is, mégpedig az önhietség és elbizakodottság nélküli életre.

Ezt követően *Myslík Irén* (Infostat, Bratislava) „Szlovákia népességi összetétele” című szép magyarsággal előadott gondolatait hallgathatták meg a vándorülés résztvevői. Az előadó kifejtette: bár a múlt század történelmi eseményei jelentősen változtattak Szlovákia nemzetiségi összetételén, ennek ellenére Közép-Európa legmagasabb számú nemzetiségi kisebbsége él a területén, aránya az összlakosságon belül 2001-ben 15 százalékot tett ki. A legnagyobb kisebbséget a magyarok alkotják (9,7%), roma nemzetiségű a lakosság mintegy 2 százaléka. A

legutóbbi két népszámlálás időszakában Szlovákia nemzetiségi összetétele lényegesen nem módosult. Míg a magyar nemzetiségű lakosság autochton módon mindig is az eredeti területen élt, a roma nemzetiségűek szórta, az ország egész területén laknak. A nyitrai és a nagyszombati kerületekben együttvéve a magyar kisebbség 63 százaléka található. A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a szlovák és a magyar nemzetiségű lakosság 51,5 százaléka volt gazdaságilag aktív, a magyarok munkanélküliségi rátája 6,7 százalékponttal magasabb volt (25,7%) a szlovákokénál. Az iskolai végzettség tekintetében a magyarok elmaradnak a szlovák lakosság színvonalától. Az előadó részletesen ismertette nemzeti, európai, valamint globális szinten a kisebbségi politika megoldásra váró feladatait.

A harmadik munkaülés elnöke *dr. Marton Ádám* kandidátus, a KSH ny. osztályvezetője, a MST örökös tagja volt. Az előadások részben a magyar ipartörténet érdekességeibe vezettek vissza. Első előadóként *Végyvári Jenő*, a KSH ny. elnökhelyettese „A magyar hajóépítő ipar egyik csúcsa: a Szent István csatahajó” címmel tartott érdekesítő előadást. 1906-ban Nagy-Britanniában állítottak hadrendbe egy új típusú hajóegységet. A csatahajó-építés az Osztrák-Magyar Monarchiában is időszerűvé vált. Négy csatahajó gyártását tervezték, közülük az egyik a Szent István nevet viselte. A magyar ipar bekapcsolódása a csatahajó-építési programba azáltal vált lehetővé, hogy egy budapesti székelyű hajógyár, a Danubius Rt. Fiumében, tehát akkor magyar területen, 1906-ban hajógyárat telepített. 1907-től 1916-ig 52 felszíni hajót és 10 tengeralattjárót adott át az osztrák-magyar flottának. A Szent István hajó gyártására 1911-ben született megrendelés, és 1915 decemberében állították hadrendbe. 1918-ban, első harci bevetésén egy olasz gyorsnaszád, sorozatos véletlenek szerencsétlen egybeesése miatt, két torpedóval elsüllyesztette. A hajóval elpusztult az adriai magyar hajógyártás is.

A program szerint következő előadást *dr. Túró Lászlóné*, a KSH ny. osztályvezetője „A hazai autógyártás kezdetei” címmel tartotta. Az előadó kifejtette: a gépkocsigyártás feltalálói nemzetközi névsorában számos jeles hazánkfi szerepel. *Csonka János*, a magyar autóiipari fejlesztések kiemelkedő alakja, a saját szerkesztésű, remekbe szabott gépmo-dellek előállításán kívül, *Bánki Donáttal* közösen, egy teljesen új elven alapuló porlasztót fejlesztett ki. *Fejes Jenő* gépészmérnök, a lemezmotor feltalálója. 1922-ben készült el az első Fejes-féle lemezmotoros autó. *Galamb József* munkássága a Ford-autók világsikerét szolgálta. *Szám Géza*, illetve *Hóra Nándor* konstruktőrök jó eredménnyel foglalkoztak

gépkocsiépítéssel. Az első világháború előtt hazánkban tíz hazai autómárka működött, ami a két világháború közti időben némileg csökkent. A második világháborút követő államosítással megkezdődött a teherautók, a nyergesvontatók, az autóbuszok és a különleges járművek hazai gyártása. A kilencvenes évek pozitív fejleménye a hazai személyautó-gyártás nagyüzemi méretű megindulása, többek között a Puli-nevű elektromos kisautó létrehozása.

A harmadik munkaülés befejező előadásaként *Farkasné Rejtő Gabriella*, a KSH Iparstatisztikai főosztályának főtanácsosa „A cipőipar kialakulása és fejlődése Magyarországon” címmel tartott előadást. A visszatekintés az iparági céhek megjelenésétől a kapitalista szabadversenyen keresztül a szocialista nagyiparon átívelve napjainkig foglalta rendszerbe a hazai cipőipar fejlődésének főbb állomásait. A XIX. század végétől öltött ipari méreteket a termelés, mely a millennium évében és utána rendszeresített széles körű kormányzati szubvenciónak volt köszönhető. A fejlődést elősegítette, hogy az állattenyésztéstől a feldolgozásig a vertikum minden láncszeme jelen volt. A cipőipar jelentős része Erdélybe, illetve a Felvidékre települt. A világháborúk során ezeket a üzemeket, hol el-, majd pedig visszacsatolták az anyaországhoz. A második világháború után vigasztalan helyzetbe került a cipőipar is. 1946 végén azonban már mintegy 300 cipőüzem műkö-

dött hazánkban. 1948 és 1950 között, az államosítások következtében, a termelés háromnegyedét adó nagyüzemek száma 15-re apadt. Az iparág fellendülését a KGST-ben alkalmazott multilaterális klíringrendszer biztosította. 1985-ben 45 millió pár cipő gyártása jelentette a csúcspontot. A KGST összeomlása és a régiót sújtó általános gazdasági válság következtében megindult a cipőipar visszaesése. A helyzetet tovább súlyosbította az exportbőrmunkára való áttérés, a munkabéreköltségek tetemes emelkedése, a forintárfolyam sávszélesítése és a sokáig szinte korlátlan import. A negatív folyamat eredményeként ma annyi cipőt gyártanak Magyarországon, mint az 1950-es évek elején (2003-ban 11 millió párat).

A vándorulás *dr. Faragó Tamás* professzor, szakosztályelnök zárszavával fejeződött be. Összefoglalásában elmondta, hogy a vándorülés sikerességének – a jól felkészült előadók mellett – az érdeklődő közönség volt a záloga. A vitára esetenként „szűknek” bizonyult az előadásokat követő tíz percben megszabott idő. A helytörténeti, társadalom- és gazdaságstatisztika-történeti előadások mellett nagy statisztikus elődeink élettörténetét a visszaemlékezések új formában jelenítették meg. A következő vándorülés helyét és időpontját jövőbeli lehetőségeink szabják meg.

Dr. Gyöngyösi István